

Asia: VN/14348/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne asiakasmaksuasetuksen muutoksista

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden ihmisten asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Vanhusasiavaltuutettu seuraa lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioi niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Tarkastelemme luonnosta ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta.

Vanhusasiavaltuutettu huomauttaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korottaminen vaikeuttaa pienituloisimpien, pitkäaikaissairaiden ja paljon palveluja tarvitsevien ikääntyneiden toimeentuloa sekä aiheuttaa muun tuen tarpeiden kasvua. Asiakasmaksut estävät jo nyt osaltaan pienituloisten palveluihin hakeutumista.

Vanhusasiavaltuutettu on saanut yhteydenottoja, joissa pienituloiset iäkkäät kertovat tinkivänsä lääkkeitä, hoitotarvikkeista sekä terveyspalveluiden käytöstä. Myös eri selvitysten mukaan ne ikääntyneet, joilla on paljon terveydenhoitoon liittyviä kuluja, kokevat merkittäviä taloudellisia vaikeuksia (esim. Hetemaa ym. 2018, Tervola ym. 2020). Taloudellisen niukkuuden vuoksi moni ikääntynyt jättää hakeutumatta välttämättömäänkin hoitoon. Tämä on merkittävä ongelma, koska matalassa sosioekonomisessa asemassa olevien sairastavuus on jo muutenkin suurempaa. Pienituloisilla iäkkäillä on harvoin mahdollisuutta parantaa toimeentuloaan.

Ehdotettu asetusmuutos ja asiakasmaksujen korotus tulisi todennäköisesti lisäämään sekä toimeentulotuen tarvetta että velkaantumista ja asiakasmaksujen päätymistä maksuvaikeuksien vuoksi perintään ja ulosottoon. Ikääntyneiden maksuhäiriöt ovat viime vuosina lisääntyneet ja erityisesti iäkkäiden naisten velkaantuminen ja ulosottovelat kasvaneet. SOSTE:n vuonna 2023 tehdyn selvityksen mukaan ulosottoon päätyy erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen

asiaksmaksuja. Vaikka tulot olisivat hyvät, voi esimerkiksi viivästyskoroista tai suurien sairaalalaskujen osamaksuista syntyä jatkuvaa vajetta kuukausituloihin.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa, että toimeentulotukea ei ole tarkoitettu käytettäväksi asiakasmaksujen kattamiseen. Toimeentulotuki on viimesijainen toimeentuloturvan muoto ja etuus. Sen sijaan tulisi pyrkiä takaamaan, että terveys- ja hoivapalvelut ovat kohtuuhintaisia ja helposti saatavilla kaikille ikääntyneille, jotta toimeentulotukea tarvitsisi käyttää mahdollisimman harvoin.

Asiaksmaksujen kohtuullistamisessa on kuitenkin havaittu alikäyttöä (Hetemaa ym. 2018), ja monikaan ei tiedä oikeudestaan asiakasmaksun alentamiseen. Mahdollisuudesta hakea asiakasmaksujen alentamista tulee kertoa palvelujen käyttäjille nykyistä laajemmin. Lisäksi maksujen perimättä jättäminen olisi tehtävä nykyistä velvoittavammaksi, mikäli on selvää, että henkilöllä on suuria vaikeuksia selvittää asiakasmaksuistaan.

Vanhusasiavaltuutettu painottaa, että omaa seurantaan asiakasmaksuihin liittyvien maksukattojen suhteen tulisi olla mahdollisimman vähän, ettei oikeutta maksuttomuuteen tai maksujen palautukseen menetä. Kaikilla ikääntyneillä ei ole omaisia asiointien tukena ja esimerkiksi muistisairaudet vaikeuttavat merkittävästi maksukaton seuraamiseen ja ilmoittamiseen liittyvää asiointia. Mikäli korotuksiin päädytään, tulisi samalla harkita maksukaton uudistamista esimerkiksi siten, että se jaettaisiin vuoden aikana useampaan ajanjaksoon. Muutoin on suuri riski sille, että pienituloiset päätyvät jäämään ilman tarvitsemaansa terveydenhoitoa erityisesti alkuvuodesta.

Lähteet:

Hetemaa ym. 2018. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus. Valtioneuvoston kanslia.

Tervola ym. 2020. Kotitalouksien terveysmenojen vaikutukset köyhyyteen Suomessa. INVEST Working papers 1/2020.

Lausuntonne todistuksista ja lausunnoista perittävistä asiakasmaksuista.

Huom! tämä kysymys on osoitettu ensisijaisesti hyvinvointialueille. Todistuksista ja lausunnoista perittävien asiakasmaksujen jatkovalmistelua varten hyvinvointialueita pyydetään tuottamaan valmistelun tueksi tietoa hyvinvointialueen antamien todistusten ja lausuntojen määristä sekä niistä saatavista asiakasmaksutuloista. Samalla mahdollisuuksien mukaan pyydämme tietoa alla olevasti eriteltyinä:

- Lääkäriinlausunnot ajokorttia varten
- Lääkäriinlausunnot aselupaa varten
- Muut säädöspohjaiset lausunnot ja todistukset (jos tieto jo koottuna)
- Muut (ei-säädöspohjaiset) todistukset (jos tieto jo koottuna).

Lisäksi hyvinvointialueita pyydetään arvioimaan todistuksista ja lausunnoista perittävän asiakasmaksun

nykyisen enimmäismäärän suhdetta todistusten/lausuntojen tuottamisen kustannuksiin (maksujen kustannusvastaavuus).

Tietoa tarvitaan, jotta todistuksista ja lausunnoista perittävän maksun enimmäismäärään valmisteltavan korotuksen vaikutukset hyvinvointialueen rahoitukseen voidaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla.

-

Ahosola Päivi
Vanhusasiavaltuutettu